

To: (5.1.2e) (5.1.2e) @minvws.nl; (5.1.2e) (5.1.2e) @minvws.nl; (5.1.2e) (5.1.2e) @minvws.nl
From: (5.1.2e) (5.1.2e) @minvws.nl
Sent: Tue 12/8/2020 2:26:01 PM
Subject: RE: CEG bundel over Corona, publicatie
Received: Tue 12/8/2020 2:26:02 PM

Ha (10)(2e)

Ik ga mijn best doen!

Groet,
 (10)(2e)

Van: (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>

Verzonden: dinsdag 8 december 2020 15:24

Aan: (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>; (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>; (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>

Onderwerp: RE: CEG bundel over Corona, publicatie

Hoi (10)(2e) dank!

Zouden we als VWS niet alvast onder embargo de teksten kunnen krijgen omdat zij mogelijk relevant zijn voor de bepaling van het kabinetsstandpunt? Dat geldt lig voor het/de essay(s) over het leeftijds criterium.

Groet,
 (10)(2e)

Van: (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>

Verzonden: dinsdag 8 december 2020 11:34

Aan: (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>; (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>; (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>

Onderwerp: FW: CEG bundel over Corona, publicatie

Beste (10)(2e) en (10)(2e)

Graag breng ik jullie op de hoogte van de a.s. essaybundel van het CEG (verwacht op 14 dec.), waarin ook (nieuwe) reflecties op het leeftijds criterium aan de orde komt. Zelf ben ik erg benieuwd naar de bijdrage van (10)(2e) een zeer vooraanstaande en originele (emeritus) hoogleraar ethiek die kennelijk een voorstel doet voor een andere invulling en verantwoording om het leeftijds criterium te hanteren (zie gele markering). Kennelijk is hij wel voorstander, maar mogelijk zoekt hij de rechtvaardiging hiervoor niet in het fair-innings argument.

Met groet,
 (10)(2e)

Van: (5.1.2e) <(5.1.2e) @minvws.nl>

Verzonden: dinsdag 8 december 2020 11:12

Aan: Groep PG-ETHIEK medewerkers <(5.1.2e) @minvws.nl>

Onderwerp: FW: CEG bundel over Corona, publicatie

Ha collega's,

Als waarnemer van de commissie van het Centrum voor Ethiek en Gezondheid (CEG) breng ik jullie graag op de hoogte van de op handen zijnde publicatie van een essaybundel over ethische vraagstukken in relatie tot de coronacrisis. Medio december zal het uitkomen en hieronder vind je alvast een overzicht van de essays - onder embargo.

Zelf ben ik bijvoorbeeld wel benieuwd naar het essay (10)(2e) waarin de auteurs ingaan op de criteria die zijn gehanteerd in het triage handboek, én naar het essay (10)(2e) waarin hij een andere invulling en verantwoording voor het leeftijds criterium voorstelt.

Ik heb (10)(2e) gevraagd het bericht te delen binnen de COVID directie. Mochten jullie nog andere geïnteresseerden kennen, stuur het gerust door maar liefst alleen binnen VWS en onder vermelding van het embargo.

Groeten,
 (10)(2e)

Van: (10)(2e) <(5.1.2e) @gr.nl>

Verzonden: vrijdag 4 december 2020 14:42

Aan: 5.1.2e <5.1.2e@minvws.nl>

Onderwerp: CEG bundel over Corona, publicatie

Dag (10)(26)

Zoals je weet brengt het CEG een bundel uit met essays over ethisch vraagstukken in relatie tot de (effecten van de) coronacrisis en de gezondheid(s)zorg.

13 auteurs hebben een abstract mogen uitwerken tot een essay.

De essays zijn gereviewd door leden van de CEG-commissie, externe deskundigen en stafmedewerkers.

Alle essays zijn geredigeerd door een externe redacteur en bijna zijn ze allemaal klaar om te worden opgemaakt.

Dat doen 2 studenten van de kunstacademie.

Anders dan de signalementen, vertegenwoordigen de essays niet de analyse van het CEG, maar bieden een platform aan de verschillende auteurs, die hun stellingen voor eigen rekening nemen.

Het was even spannend of het ons ging lukken om medio december digitaal uit te komen met de bundel, maar dat lijkt te lukken met een slag om de arm.

Vandaar dat ik je nu mail. De bedoeling is dat we op 14 december de bundel publiceren en anders op 15 of 16 december.

Wil jij de mensen binnen VWS op de hoogte stellen die over de publicatie moeten worden geïnformeerd?

Hier onder **embargo** een overzicht van de essays, zodat je een indruk hebt van de inhoud.

Overzicht van de essays

Het eerste essay is van Bauduin, die ons weer even terugbrengt naar die lege straten en pleinen van de eerste coronagolf. Ze roept treffend de spookachtige sfeer op van de eerste weken van de 'intelligente lockdown'. Al dwalend door een leeg Amsterdam denkt ze na over de rechtvaardigheid van de maatregelen en roept daarbij Aristoteles te hulp. Worden gelijke gevallen wel gelijk behandeld en ongelijke gevallen ongelijk? Sommige groepen zijn onevenredig getroffen te worden door de maatregelen, zoals jongeren, ouderen in het verpleeghuis, en mensen met een lage sociaal economische positie. Ze roept niet telkens dezelfde groepen burgers aan het kortste eind te laten trekken.

In de essays springt het bezoekverbod eruit als meest pijnlijke maatregel die in de zorg is getroffen. Den Uijl, Frankowski en Hendriks constateren dat het denken in termen van risicobeheersing toch weer de overhand heeft gekregen in de verpleeghuiszorg, ondanks de eerder ingezette opvattingen van wat goede zorg is die uitgaan van de noden en behoeften van de cliënten en hun familie. De auteurs bieden twee denkrichtingen over hoe het beter kan: meer aandacht voor de autonomie van het zorgbestuur, en het verplaatsen van waardenreflecties van het geduldige papier naar de dagelijkse praktijk. Melis pleit vanuit de Geestelijke Gezondheidszorg voor een genuanceerder besef van wat gezondheid is. Met behulp van de resultaten van een peiling van het landelijk platform MIND en een analyse van het begrip 'positieve gezondheid' betoogt ze dat gezondheid meer bevat dan de waarden 'fysieke gezondheid' en 'veiligheid'. De auteur geeft een aantal concrete beleidsaanbevelingen voor de GGZ en roept de overheid op het gesprek tussen de betrokkenen te stimuleren.

Van Dartel en Spekking duiden de genomen maatregelen in de zorg tijdens de eerste coronagolf in termen van 'zorglogica's'. Naast een zorglogica die waarden van de zorgrelatie, zoals persoonlijke aandacht centraal stelt, onderscheiden de auteurs een economische logica die doelgerichtheid en productiviteit voorop stelt. Daarnaast bestaat er een juridische logica die goede zorg gelijk lijkt te stellen aan het handelen conform gestelde regels. Tijdens de eerste coronagolf is volgens de auteurs met name een doelgerichte systeemlogica ontstaan die zich kenmerkt door 'zorgen dat' er dingen gebeuren, in plaats van 'zorgen voor' zieke mensen. De auteurs presenteren concepten van Hannah Arendt om na te denken over de verantwoordelijkheden van verpleegkundigen binnen de systeemdwang die zijn tijdens de eerste coronagolf dominant zagen worden. Ze doen een oproep om tekenen van morele stress bij verpleegkundigen serieus te nemen en te duiden als signalen van doorgeslagen eisen van het zorgsysteem.

Het essay van Frederiks, Naber, Hovenga en Landeweer benadrukt dat door het bezoekverbod een belangrijke component van de zorg voor de cliënten in de verpleeghuizen is weggevalen: de hulp van familie en mantelzorgers. Familieleden hadden van de ene op de andere dag geen zorgverantwoordelijkheden meer, terwijl die daarvoor juist

zoveel mogelijk betrokken werden bij de invulling goede zorg voor hun naasten. De auteurs bespreken de dwang bij wilsbekwame verpleeghuisbewoners in deze periode. Het gaat om mensen die de RIVM richtlijnen uitstekend begrijpen. Het essay analyseert de juridische basis en ethische haken en ogen van de bezoeksregeling.

Het essay van Hendriks stelt juridische vragen bij de vrijheidsbeperkende maatregelen die zijn genomen tijdens de pandemie. Mag de overheid vrijheidsbeperkende maatregelen opleggen die niet of niet duidelijk zijn gericht op het beschermen van de vrijheid van anderen, in het bijzonder de gezondheid van anderen? En is het toegestaan de vrijheden van sommige groepen meer te beknotten dan die van anderen? De auteur analyseert de motivering van de genomen maatregelen.

Met het essay van Batenburg, Van de Laar en Van der Scheer stapt de lezer een ziekenhuis binnen en leert wat voor ingewikkelde risico-inschattingen er door bestuurders van ziekenhuizen gemaakt moest worden, en dat op basis van onvolledige informatie. De auteurs analyseren de behoefte van laboratorium medewerkers aan beschermingsmateriaal om te laten zien hoe goed bestuur er ten tijde van een pandemie uit kan zien. Het essay van Eijkholt, Bunnik, Hoogerwerf en de Vries belicht een andere morele kwestie in het ziekenhuis: het verschil in toegang tot experimentele geneesmiddelen voor de behandeling van COVID-19. Toevalligheden, zoals de persoonlijkheid van de arts of het type ziekenhuis waarin een patiënt is opgenomen, zijn bepalend voor de kansen die patiënten hebben om een experimentele behandeling te krijgen buiten onderzoeksverband. In een pandemie, waarin behandelaars onder tijdsdruk moeten improviseren en werken met beperkte kennis en middelen, leiden tot verschillen in aanpak en beleid. Hier verdient gelijke toegang tot geneesmiddelen bij uitstek aandacht, betogen de auteurs.

Het essay van Tromp, De Jong, Van Dijk, Schermer, Van de Vathorst, De Vries en Willems biedt uitleg over het veelbesproken 'triage handboek' waaraan zij zelf hebben meegeschreven. Het gaat om toelating op de IC in tijden van schaarste, waar het gaat om niet-medische criteria. De auteurs betogen dat drie criteria die geen rol mogen spelen bij de verdeling: 1. 'eigen schuld', 2. kwaliteit van leven vóór covid-19, en 3. sociaaleconomische status. Criteria die wél een rol mogen spelen bij triage zijn volgens hen de verwachte ligduur op de IC, de vraag of iemand als medewerker in de zorg extra risico heeft gelopen, en de generatie waartoe iemand behoort. Pas als op grond van deze criteria geen onderscheid tussen mensen meer te maken is, mogen we het toeval laten bepalen wie wel en wie niet een IC-plek krijgt. Den Hartogh reflecteert op het triagehandboek en met name op het leeftijds criterium dat wordt voorgesteld in het draaiboek. Hij stelt een andere invulling en verantwoording voor om het leeftijds criterium te hanteren.

De Jong, Kanne en Keinemans nodigen uit tot nadenken over de vraag hoe 'samen tegen corona' méér kan betekenen dan 'elkaar uit de weg gaan'. Ze gebruiken een zorgethisch perspectief om te laten zien dat ten tijde van de COVID-19-pandemie ook andere dimensies van zorg – individueel, maatschappelijk, internationaal, ecologisch – op het spel staan. Bervoets en Tamminga bespreken de toename van het gebruik van beeldbellen in de zorg. Met behulp van begrippen uit de fenomenologie van Merleau Ponty analyseren de auteurs wat er daadwerkelijk is veranderd in de communicatie, en wijzen daarbij vooral op nieuwe manieren die nodig zijn om goed af te stemmen op de gesprekspartner. Ze roepen op tot experimenten met beeldbellen die nieuwe mogelijkheden van deze communicatievorm vorm proberen te geven. Tot slot onderzoekt het essay van Pols hoe de coronamaatregelen ingrijpen op het sociale leven en in de publieke ruimte, en stelt de vraag hoe we vorm kunnen geven aan 'een goed leven' in tijden van een pandemie. Als kunst voor verbindende ervaringen zorgt, terwijl er in de zorg zoveel eenzame mensen zijn, loont het volgens haar om te zoeken naar nieuwe manieren om kunst en zorg op elkaar te betrekken.

Met groeten!

5.1.2e

Parnassusplein 5 | 2511 VX Den Haag
Postbus 16052 | 2500 BB Den Haag

5.1.2e 5.1.2e @gr.nl
5.1.2e

Volgende pagina verwijderd i.v.m. blanco